

Міністерство освіти і науки України
Запорізький державний медичний університет

ПРОПЕДЕВТИЧНІ ОСНОВИ ЗНАНЬ ПРО ДИТИНСТВО

**Підручник для студентів III курсу медичних факультетів
за спеціальністю "Медицина"**

За редакцією професора О. Г. Іванька

Друге видання, виправлене

Львів
Видавець Марченко Т. В.
2024

УДК 616-053.2(075.8)

П78

Затверджено на засіданні Вченої ради ЗДМУ та рекомендовано для використання в освітньому процесі (Протокол № 10 від 29.04.2021р.)

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

О. Г. Іванько, О. С. Круть, М. В. Пацера, І. В. Пащенко, В. Я. Підкова, О. А. Радутна, Я. С. Скрипникова, О. В. Соляник, А. В. Товма, Ж. В. Безсмертна, В. А. Дейнега, В. М. Бондаренко

РЕЦЕНЗЕНТИ:

С. І. Льченко – завідувачка кафедри ДЗ «Дніпропетровська медична академія» МОЗ України», доктор мед. наук, професор

В. А. Клименко – завідувачка кафедри пропедевтики педіатрії № 2 Харківського національного медичного університету, доктор мед. наук, професор

П78 **Пропедевтичні основи знань про дитинство** : підручник для студентів III курсу медичних факультетів / О. Г. Іванько, О. С. Круть, М. В. Пацера [та ін.] ; за ред. проф. О. Г. Іванька. – 2-ге вид., випр. – Львів : Видавець Марченко Т. В., 2024 – 420 с.

ISBN 978-617-7937-31-8

Підручник, складений на засадах сучасної програми пропедевтики дитячих хвороб, доповнений сучасними вітчизняними та закордонними даними про діагностичні можливості педіатрії, та водночас збагачений фундаментальною антропологічною складовою стосовно фізіології розвитку, є спрямованим на ефективне засвоєння знань про дитинство і підготовку сімейного лікаря.

Підручник призначений студентам медичних факультетів, які починають вивчати педіатрію на кафедрі пропедевтики дитячих хвороб.

УДК 616-053.2(075.8)

ISBN 978-617-7937-31-8

© О. Г. Іванько, О. С. Круть, М. В. Пацера та ін., 2024
© Видавець Марченко Т. В., 2024

Зміст

Звернення до студентів як стисла передмова	3
Розділ 1. РОЗВИТОК ДИТИНИ	5
1. Періоди дитячого віку	5
1.1 Внутрішньоутробний етап	6
1.2 Пологи	6
1.3 Позаутробний етап	7
2. Новонароджена дитина	10
2.1 Поняття та визначення періоду новонародженості	10
2.2 Оцінку стану дитини за шкалою В. Апгар	11
2.3 Детальне обстеження новонародженого	12
2.4 Проблеми дітей які народились передчасно	13
2.5 Вроджені рефлексії новонародженого	14
2.6 Медичний догляд за здоровим новонародженим	16
2.7 Семіотика фізіологічних і патологічних станів у новонароджених	18
3. Фізичний розвиток	22
3.1 Антропометричні (соматометричні) дослідження	22
3.2 Допоміжні антропометричні показники	25
3.3 Методика оцінки основних антропометричних даних	25
3.4 Закономірності зростання дитини	36
3.5 Визначення гармонійності фізичного розвитку	36
3.6 Семіотика порушень фізичного розвитку дитини	37
4. Нерво-психічний розвиток. Методика оцінки нерво- психічного розвитку та елементарна психологічна експертиза дітей	42
4.1 Методика вивчення психічного розвитку	42
4.2 Оцінки пізнавальної (когнітивної) діяльності дитини	47
4.3 Формування у дитини моралі за Л. Кольбергом	47
4.4 Оцінка психічного розвитку дитини на засадах психоаналітичних теорій	48
4.5 Дослідження психо-фізичного феномену «узи прихильності батьків і дитини»	49

4.6	Оцінка поведінки дітей з позицій теорії навчання	51
4.7	Індивідуальні розбіжності дітей з позицій теорії навчання	52
4.8	Стили поведінки дітей	53
Розділ 2. Клінічне обстеження здорової та хворої дитини		55
5. Загальні практичні поради при проведенні об'єктивного обстеження дитини		55
5.1	Дотримання етичних норм та правил безпеки	55
5.2	Встановлення контакту з дитиною та її батьками	56
5.3	Миття рук	56
5.4	Зовнішній вигляд лікаря	56
5.5	Умови проведення огляду	56
5.6	Мета об'єктивного обстеження	56
5.8	Методика збору анамнезу	57
5.9	Види скарг	59
5.10	Анамнез захворювання	59
5.11	Анамнез життя дитини	59
6. Методика загального огляду дитини		60
6.1	Правила загального огляду в залежності від віку дитини	60
6.2	Загальна характеристика дитини (поведінка, настрої)	61
6.3	Положення дитини	63
6.4	Наявність малих аномалій розвитку	63
6.5	Оцінка загального стану хворої дитини	64
6.6	Оцінка вітальних функцій	65
7. Дослідження систем органів. Обстеження шкіри у дітей		67
7.1	Огляд шкіри	67
7.2	Оцінка шкіряних висипів	68
7.3	Огляд слизових оболонок	70
7.4	Пальпація шкіри	70
7.5	Симптоми підвищеної ламкості кровоносних судин	71
7.6	Визначення дермографізму	72
7.7	Обстеження підшкірної клітковини	72
7.8	Обстеження периферичних лімфатичних вузлів	73
7.9	Оцінка стану глоткового лімфатичного кільця	74

7.10 Семіотика захворювань шкіри, інфекційні та імунні хвороби, що супроводжуються висипом	75
8. Обстеження м'язової системи	85
8.1 Огляд і пальпація м'язів	85
8.2 Визначення тону м'язів	86
8.3 Визначення сили м'язів	86
8.4 Симптоми підвищеної механічної збудливості м'язів	86
9. Обстеження кістково-суглобової системи	87
9.1 Огляд і пальпація кісток голови	87
9.2 Огляд і пальпація кісток грудної клітки	89
9.3 Обстеження хребта	89
9.4 Огляд і пальпація кінцівок	91
9.5 Обстеження суглобів	91
9.6 Діагностика природженого вивиху кульшового суглоба	92
9.7 Рентгенологічне обстеження кістково-суглобової системи	92
9.8 Ультразвукове дослідження суглобів	94
9.9 Денситометрія	94
9.10 Семіотика уражень опорно-рухового апарату	94
10. Методика обстеження органів дихання	100
10.1 Загальний огляд	100
10.2 Підрахування частоти дихання	101
10.3 Пальпація грудної клітки	102
10.4 Перкусія легень	102
10.5 Аускультация легень	104
10.6 Методи інструментального обстеження органів дихання	105
10.7 Семіотика гострих та хронічних захворювань верхніх і нижніх дихальних шляхів	112
11. Методика обстеження серцево-судинної системи	136
11.1 Зовнішній огляд	136
11.2 Пальпація	137
11.3 Перкусія серця, визначення меж серця	140
11.4 Аускультация серця	142
11.5 Методика вимірювання артеріального тиску у дітей	142

11.6 Техніка проведення функціональних проб для оцінки стану серцево-судинної системи	147
11.7 Електрокардіографія та інші інструментально-графічні методи	149
11.8 Семіотика вроджених вад серця та ревматизму	158
12. Методика обстеження шлунково-кишкового тракту	175
12.1 Зовнішній огляд	175
12.2 Пальпація	176
12.3 Перкусія живота	181
12.4 Пальпаторне дослідження прямої кишки	182
12.5 Аускультация живота	183
12.6 Дослідження калу	183
12.7 Ендоскопічні дослідження органів травлення	186
12.8 Рентгенологічні дослідження травної системи	187
12.9 Ультразвукове дослідження органів травлення	188
12.10 Семіотика захворювань органів травлення	188
13. Методика обстеження сечовивідної системи	200
13.1 Зовнішній огляд	200
13.2 Пальпація нирок	200
13.3 Перкусія	200
13.4 Урахування діурезу	201
13.5 Лабораторні тести вивчення сечової системи	201
13.6 Рентгенологічні дослідження сечовивідної системи	205
13.7 Ультразвукове дослідження сечовивідної системи	206
13.8 Семіотика захворювань сечової системи	206
14. Методика дослідження ендокринної системи	216
14.1 Гіпоталамічний синдром	217
14.2 Синдроми ураження гіпофізу	218
14.3 Дослідження парацитоподібних залоз. Вроджений гіперпаратиреозидизм	219
14.4 Клінічні прояви дисфункції тимуса	220
14.5 Клінічні прояви порушень гіпофізарно-наднирникової ланки	220
14.6 Оцінка статевого розвитку	221
14.7 Інструментальні методи дослідження	225
14.8 Ендокринні порушення і хромосомні аберації	226

15. Методика дослідження нервової системи	231
15.1 Оцінка скарг	231
15.2 План об'єктивного неврологічного обстеження	231
15.3 Особливості неврологічного дослідження новонароджених і дітей перших місяців життя	235
15.4 Патологічні неврологічні синдроми і симптоми	236
15.5 Інструментальні методи дослідження нервової системи	238
15.6 Семіотика захворювань нервової системи	239
16. Дослідження системи крові у дітей	248
16.1 Поняття системи крові	248
16.2 Об'єктивне дослідження системи крові	248
16.3 Клінічний аналіз крові	249
16.4 Семіотика загального аналізу крові	251
16.5 Мієлограма	260
16.6 Дослідження системи гемостазу	262
16.7 Клінічна характеристика геморагічних синдромів	266
16.8 Захворювання системи крові і кровотворення	268
17. Імунна система у дітей	276
17.1 Види імунітету	276
17.2 Типи імунітету	277
17.3 Критичні періоди стану імунобіологічної реактивності	278
17.4 Ланки імунітету	279
17.5 Семіотика імунодефіцитів	281
Розділ 3. ДІСТОЛОГІЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ	286
18. Природне (грудне) вигодовування	286
18.1 Форми грудного вигодовування	286
18.2 Переваги грудного вигодовування	287
18.3 10 принципів успішного грудного вигодовування ВООЗ	288
18.4 Якісний склад жіночого молока	289
18.5 Фізіологічні основи формування і підтримки достатньої і тривалої лактації	298
18.6 Періоди грудного вигодовування	302

18.7 Протипоказання до раннього прикладання до грудей з боку матері	303
18.8 Протипоказання до раннього прикладання до грудей з боку дитини	303
18.9 Техніка грудного вигодовування	304
18.10 Профілактика гіпогалактії	305
19. Методи розрахунку об'єму їжі дитини	307
19.1 Формула Зайцевої	307
19.2 Енергетичний («калорійний») метод	307
20. Грудне годування передчасно народжених дітей	310
20.1 Особливості травної системи передчасно народжених дітей	310
20.2 Властивості грудного молока після передчасних пологів	311
20.3 Способи годування передчасно народжених дітей	311
20.4 Метод «мати-кенгуру»	312
21. Організація прикорму при природному вигодовуванні	313
21.1 Визначення терміну «прикорм»	313
21.2 Ознаки готовності дитини до введення прикорму	314
21.3 Правила введення прикорму	314
21.4 Продукти прикорму	315
22. Часткове грудне і штучне вигодовування	319
22.1 Визначення терміну «штучне вигодовування»	319
22.2 Причини переходу на штучне вигодовування	319
22.3 Сучасні замінники жіночого молока. Принципи адаптації сумішей	319
22.4 Принципи вибору сумішей	322
22.5 Приготування суміші до вживання	323
22.6 Організація частково грудного – змішаного вигодовування	323
23. Особливості харчування дітей у віці 1–6 років	324
23.1 Середньодобова норма фізіологічної потреби в харчових речовинах і енергії дітей 1–3 років	324

23.2 Принципи організації харчування дітей у віці 1–3 роки	324
23.3 Основні проблеми організації харчування	325
23.4 Вирішення харчових проблем	325
23.5 Склад харчування	328
23.6 Формування здорової харчової поведінки	333
Додаткові таблиці та рисунки	335
Контрольні тести	382
Використані та рекомендовані літературні джерела	412

Навчальне видання

Іванько Олег Григорович,
Круть Олександра Степанівна,
Пацера Марина Вікторівна та ін.

Пропедевтичні основи знань про дитинство

для студентів III курсу медичних факультетів

За редакцією професора О. Г. Іванька

Підручник

Друге видання, виправлене

Підписано до друку 26.10.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір друк. № 2. Гарнітура Tinos.
Умовн. друк. арк. 24,41. Тираж 300 прим.

Видавець Марченко Т. В.
79053, Україна, Львів, В.Великого 51/50
тел. +38 (050) 370-19-57
e-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року, видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.